

Veen, E. van, Blussé, L., *Rivalry and conflict. European traders and Asian trading networks in the 16th and 17th centuries* (Studies in overseas history VII; Leiden: CNWS publications, 2005, viii + 382 blz., €35,-, ISBN 90 5789 104 2).

De eerste redacteur van deze bundel, Ernst van Veen, is de Nederlandse expert op het gebied van de rivaliteit tussen Portugezen en Nederlanders in moesson-Azië in de zestiende en zeventiende eeuw. Zijn promotor was Leonard Blussé, de tweede redacteur. Tegen de vaak gehoorde Portugese opvatting dat de neergang van de Portugese macht in Azië in de eerste helft van de zeventiende eeuw door de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) werd veroorzaakt, toonde Van Veen in zijn dissertatie aan dat de oorzaak veeleer in de financiering van de Portugese vaart door Nieuwe Christenen gezocht moet worden. Vanaf 1629 was het voor hen veel aantrekkelijker om in de Spaanse vaart op Amerika te investeren. Tevens werden de interne machtsverhoudingen in Azië voor de Portugezen ongunstiger.

Het thema van deze bundel, en van het symposium dat er de basis voor legde, is een verbreding van Van Veens dissertatie: nu gaat het niet meer alleen om de Portugees-Nederlandse rivaliteit, maar om de activiteiten van Europese handelaren en hun concurrentie of samenwerking met Aziatische machten en kooplieden. Zoals aangegeven had het symposium een duidelijk thema, maar het bleek moeilijk om alle deelnemers ertoe te brengen het als uitgangspunt te nemen. Veel bijdragen zijn een samenvatting van eerder werk en bieden zo niet veel nieuws. In hun inleiding geven de redacteurs er korte karakterisering van.

Hoewel de bijdragen niet systematisch zijn ingedeeld, is dat toch wel mogelijk. Ten eerste zijn er algemeen historiografische bijdragen van Van Veen en van Markus Vink. Van Veen geeft een opsomming van Europees-Aziatische relaties gaande van west naar oost over moesson-Azië; hij tracht op basis van de zilverstroom het volume van de handel te schatten — een belangrijk aspect van zijn dissertatie —, en besluit met een oproep tot een perspectief op wereldniveau. Deze bijdrage, waarmee de bundel opent, steekt mager af bij die van Markus Vink. Die is voor een bundel echter weer topzwaar: een artikel van 16 pagina's en 30 ondersteunende pagina's documentatie. Vink toont zijn grote belesenheid en beheersing van diverse concepten, maar laat zich soms meeslepen door een stortvloed aan geleerde woorden. Zijn bijdrage zou makkelijk opgesplitst kunnen worden in schetsen voor vier colleges over ontwikkelingen en stand van zaken op het terrein van de geschiedenis van moesson Azië en wereldgeschiedenis.

Ten tweede zijn er bijdragen over Europeanen en Aziaten. Daaronder springt dat van Francisco Bethencourt er duidelijk uit. In zijn artikel 'Low Cost Empire' blijft hij dicht bij het thema van het symposium en vergelijkt hij het Portugese rijk in Azië met dat van de VOC en de Engelse Oost-Indische compagnie. Wegens een structureel tekort aan mankracht en kapitaal moesten de Portugezen wel een lokaal netwerk opbouwen. Aan de bijdragen die

uitsluitend de Portugese geschiedenis behandelen, ga ik gezien het karakter van dit tijdschrift voorbij. De vierde soort artikelen gaat over Portugezen en Nederlanders, waaronder dat van Arie Pos boeit, omdat het zo dicht bij de bronnen blijft. Hij vergelijkt de visie van Jan Huygen van Linschoten vanuit en over Goa met de Portugese opvattingen. René Barendsen investeerde duidelijk veel tijd in zijn onderzoek over de blokkades van Goa door VOC-schepen in de jaren 1638-1654. Hij deed daarvoor uitgebreid archiefonderzoek en legt vooral de nadruk op de cruciale rol die Indiase machthebbers en kooplieden als kapitaalverschaffers aan de Portugezen speelden. Helaas is zijn artikel te gedetailleerd, zodat de centrale these enigszins verhuld blijft. De vijfde soort artikelen beperkt zich tot één regio, plaats of onderwerp. Ik noem Pius Malekandathil over Cochin in India en zijn internationale handel onder de Portugezen, Peter Boschberg over de betrekkingen tussen de Portugezen, Johor en de VOC rond de Straat van Malakka in de jaren 1600-1623, Arend de Roever over Larantuka en de handel in sandelhout van Timor, en tenslotte George Bryan Souza over de Portugese handelsvloot van Macao, waarvoor hij scheepslijsten gebruikte die de VOC te Batavia opstelde. Tenslotte noem ik onder de artikelen die uitsluitend de betrekkingen tussen de Republiek en Portugal in Europa betreffen, de bijdrage van Cátia Antunes over het stedelijk netwerk Amsterdam – Lissabon 1640-1710. Zij laat zien hoe je zo'n breed onderwerp systematisch en duidelijk uitwerkt en helder formuleert. Hulde voor deze veelbelovende assistente in opleiding.

Deze bundel is niet echt een geheel, maar de redacteuren hadden er toch wat meer lijn in kunnen brengen door de artikelen in te delen en er een afsluitende beschouwing aan toe te voegen. Bovendien hadden de bibliografieën best samengevoegd kunnen worden; nu zijn er vele overlappingen. Ook is het niet steeds duidelijk naar welk archief de lettercombinaties verwijzen. Kortom de bundel lijkt haastig te zijn samengesteld. Er zitten naast zwakke, meest goede artikelen in, waarvan enkele in deze bespreking werden genoemd.

H. K. s'Jacob

Verdoort, F.-J., ed., *Nationale bewegingen en geschiedschrijving. Acta van het colloquium over de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging en van andere nationale bewegingen in Europa. National movements and historiography. Proceedings of the symposium on the historiography of the Flemish movement and of other national movements in Europe* (Bijzonder nummer van *Wetenschappelijke tijdingen*, LXIV (2005); Antwerpen: Archief-, documentatie- en onderzoekscentrum, 2005, 208 blz.).

Ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van het Archief-, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor het Vlaams Nationalisme werd op 15 oktober 2004 in Antwerpen een colloquium gehouden, waarvan de lezingen zijn uitgegeven door *Wetenschappelijke Tijdingen*, een tijdschrift dat in 1935 werd opgericht met als doel de vervlaamsing van het hoger onderwijs en de wetenschap in Vlaanderen. Lange tijd is WT dienstbaar gebleven aan de Vlaamse beweging, maar sinds de jaren tachtig is dit niet altijd even genuanceerde tijdschrift steeds wetenschappelijker geworden.

Deze uitgave geeft daar blijk van. De meest omvangrijke artikelen handelen over Catalonië en Bretagne, maar de meeste aandacht gaat toch uit naar Vlaanderen. De opzet was het geven van overzichten van de historiografie van de nationale bewegingen. De meeste auteurs hebben zich aan hun opdracht gehouden en daardoor hebben wij nu een aardige basis gekregen voor een algemene studie over historiografie van nationale bewegingen, zij het dat lange niet alle landen aan bod komen.

Het is logisch, dat in de eerste fasen van de geschiedschrijving van dergelijke bewegingen alleen actieve leden van de eigen bewegingen de pen ter hand nemen. Pas in een laat stadium komt het tot meer objectief werk van buitenstaanders, dat meestal aanleiding geeft tot hevige debatten, vooral als omstreden episodes als de Tweede Wereldoorlog aan bod komen. Louis Vos geeft in het slotartikel een aanzet tot een typologie van deze vorm van geschiedschrijving.

Het is jammer, dat de Catalaanse specialist Enric Ucelay-da Cal zich in feite niet gehouden heeft aan het thema. Op het eind van zijn lange, weinig verhelderende artikel passeren ettelijke namen van Catalaanse en Castiliaanse historici de revue, maar dat is niet meer dan een opsomming. Zeer veel ruimte neemt hij voor een uiteenzetting over de in zijn ogen specifieke positie van Catalonië, waarbij hij zich wel heel erg door de liefde voor zijn 'natie' heeft laten leiden. Hij beseft onvoldoende, dat het linkse, op synthese gerichte Catalaanse nationalisme zijn bijzondere karakter heeft ontwikkeld in voortdurende strijd met het bureaucratische, rechtse Madrid.

Zeer verhelderend daarentegen is het uitvoerige artikel van de beide Bretons Yann Fournis en Tudi Kernalegenn. Zij geven een uitstekend overzicht van de Bretonse nationale historiografie, waarin de historici steeds in wisselwerking met de nationalistische strijd hun arbeid verrichtten. De la Borderie begon vanaf 1850 de Bretonse geschiedenis te herschrijven vanuit de idee van het bestaan van een eigen Bretonse natie. Onder invloed van zijn werk ontstond